

”וְאַלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ” (שמות כא א)

במלים אלו נפתחת הפרשה שלנו השבוע, **פרשת משפטים**, ומיד אחריהן הולכת הפרשה ומונה שורה ארוכה של חוקים ומצוות, רובן הגדול בין אדם לחברו ומיעוטן בין אדם למקום. ר' שמשון רפאל הירש כותב בפירושו לתחילת פרשתנו, שמערכת החוקים המוצעת בה "מסדירה את בנין החברה היהודית על עיקרון הצדק והאנושיות".

אפשר להבין אם כן, שזוהי הפרשה שנותנת את גופי החוקים והמשפטים לעם הצעיר הנמצא בראשית דרכו. אבל למערכת החוקים שבפרשה שלנו קדמו שני שלבים חשובים: האחד - הקמתה של מערכת המשפט ההיררכית והמסודרת שבונה משה בעצת יתרו חותנו בתחילת הפרשה הקודמת, והשני – מעמד מתן תורה, הכולל את עשרת הדברות הניתנות בסופה של הפרשה הקודמת. במילים אחרות: תחילה הוקמה מערכת משפטית, אחר כך ניתנה חוקה קצרה, ורק אז נכתב ספר החוקים כולו.

מה היחס בין שלושת השלבים האלה? האם כולם הכרחיים ליצירת חברה צודקת ואנושית, או שהם בלתי תלויים זה בזה? האם הם משלימים זה את זה, או אולי סותרים? המדרש **בשמות רבה, ל, ג**, מביא משל נהדר כתשובה לשאלה הזו:

דבר אחר: "וְאַלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים" (שמות כא א) -

מה כתיב למעלה מן הפרשה: "וְיִשְׁפֹּטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת" (שם יח כב), ואמר כאן: "וְאַלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים". והדברות באמצע! משל למטרונה שהייתה מהלכת, הזין מכאן והזין מכאן, והיא באמצע. כך התורה: דינין מלפניה ודינין מאחריה, והיא באמצע.

המטרונה היא אישה חשובה, ו"דרכה של אישה חשובה שאנשים מזויינים מלווים אותה משני צדדיה כדי להגן עליה. כך עשרת הדברות: משפטים לפניהן ומשפטים אחריהן כדי להכריח לקיים מה שכתוב בעשרת הדברות", כפי שמסביר מירקין במהדורתו למדרש. מערכת המשפט שהוקמה בעצת יתרו, כמו גם כל החוקים המפורטים שבפרשת השבוע שלנו, הם "הזרוע המבצעת", הכוח המשפטי והמשטירתי שבא להגן על ה"מטרונה" ולאפשר את נוכחותה והשפעתה בעולם. ואילו עשרת הדברות הם בבחינת מטרונה יפה, מכובדת, חשובה, עשירה, אבל חלשה כשלעצמה וזקוקה להגנה.

קשה לפספס את הפן המיגדרי של המשל שלנו: העקרונות המוסריים הכלליים והמופשטים משהו של עשרת הדברות - הם ה"מטרונה", אישה יפה וחשובה המהלכת בנחת באמצע הדרך; הפירוט של העקרונות הללו למערכת חוקים ועונשים מפורטת ונוקשה, ונתינת בידי מערכת שופטים ושוטרים היררכית וממוסדת - הם "זין", גברים חמושים, המהלכים משני צדדיה ומגינים עליה.

התלות ההדדית של זו באלה ושל אלה בזו אינה צריכה הבהרה: אין למטרונה קיום ללא כוח המגן עליה, ואילו הכוח כשלעצמו עלול להיות שרירותי ומסוכן מאד ללא מטרונה הנותנת לו כיוון ומטרה, מעדנת אותו ומרסנת את השימוש בו לצורך הנכון בלבד.

ריסון הכוח של השלטון ומערכת החוק ותיעולו ל"בנין החברה היהודית על עיקרון הצדק והאנושיות", כדברי הרש"ר הירש, מתבררים בימים אלה כמשימה קשה ומורכבת מאד. חריגות שנעשו בשימוש בכוחו של השלטון פעמים רבות בעבר הפכו פתאום לנורמות, ואנחנו נוכחים בקלות הבלתי נסבלת של השחתת המידות במערכות הכוח השלטוניות כמו המשטרה והצבא. מי יתננו מטרונה מעודנת של דברות, ערכים ומוסר, שתשוב להלך בינות למערכות הזין השלטוניות, ותשיב אותנו לדרך של בנין חברה יהודית המושתת על עקרונות הצדק והאנושיות!

אמנם לא עלינו המלאכה לגמור, אבל גם אין אנו בני-חורין להבטל ממנה: עכשיו הזמן להתחיל במאמץ חינוכי וחברתי, ולהחזיר קודם כל לציבור כולו, ומתוכו למערכות השלטון שלנו, את התשתית המוסרית העדינה ואת רוח הצדק והאנושיות, שעליה הפקדנו אותם לשמור בכלי זינם. ❖